

– tijdens de bezetting daalde zij tot ca. twee-vijfde; daarvoor was dan nog altijd ca. 550 000 ton steenkool nodig. Van de door de openbare centrales opgewekte energie was overigens ca. de helft voor het bedrijfsleven bestemd.¹ Van de totale aflevering der gasfabrieken ging in '41 ruim 30%, in '43 nog maar 18% naar het bedrijfsleven toe. Men kan hier al uit afleiden dat het bedrijfsleven als geheel beperkt werd in zijn energieverbruik. Dat was overeenkomstig de Duitse wens: zij waren alleen geïnteresseerd in bedrijven die Duitse orders in bewerking hadden en tegen bedrijfssluitingen op grote schaal hadden zij geen enkel bezwaar – integendeel: zo kreeg men arbeiders vrij voor de arbeidsinzet. De gasfabrieken en electriciteitscentrales bleven met dat al grote afnemers van steenkool. In '41 en '42 lag de gasproductie nog iets boven het peil van '40 (zij kwam er in '43 beneden te liggen), de electriciteitsproductie van de centrales bleef tot eind '42 ongeveer constant en daalde eerst in '43 (met 14% ten opzichte van '42).

Op grond van deze cijfers mag men niet concluderen dat er tot in '43 in de gezinnen geen moeilijkheden waren bij de gas- en electriciteitsvoorziening. Ten eerste steeg het aantal afnemers (men denke aan de ca. 350 000 gezinnen die in het geheel geen petroleum meer kregen), ten tweede trachtte men zich in de wintermaanden tegen de kou te beschermen door meer gebruik te maken van gas- en electriciteitsverwarming. De lage brandstof-rantsoenen, waarover aanstonds meer, oefenden een constante druk uit op de gas- en electriciteitsvoorziening. Al in de zomer van '41 werd dan ook ten aanzien van het huishoudelijk verbruik van gas en electriciteit bepaald dat het, met '40 vergeleken, met een kwart verminderd moest worden. Wat elk gezin verbruikte, was natuurlijk aan de gas- en electriciteitsbedrijven bekend; bleek nu bij het opnemen van de meter dat het rantsoen overschreden was, dan werd men beboet en, als dat niet hielp, voor enige tijd afgesneden. Dergelijke drastische maatregelen werden door de autoriteiten noodzakelijk geacht omdat de gehele energievoorziening nu eenmaal een hachelijke aangelegenheid vormde; de steenkoolbasis van de volkshuishouding was, gegeven de Duitse eisen, te smal.

Dramatisch openbaarde zich dat feit in de zomer van '41. De instantie te Berlijn die er voor moest zorgen dat de Duitse gezinnen in de winter '41-'42 voldoende brandstof bezaten, had aan Goering de overmoedige, ja opschepperige toezegging gedaan dat elk gezin vóór 15 september het volledige winterrantsoen brandstof ontvangen zou hebben. In mei bleek dat men te

¹ In '43 werd de door de centrales opgewekte energie als volgt verdeeld: spoorwegen en gemeentelijke vervoerbedrijven 11%, watergemalen 2%, bedrijfsleven 49%, verlichting, verwarming, huishoudelijke doeleinden 38%.